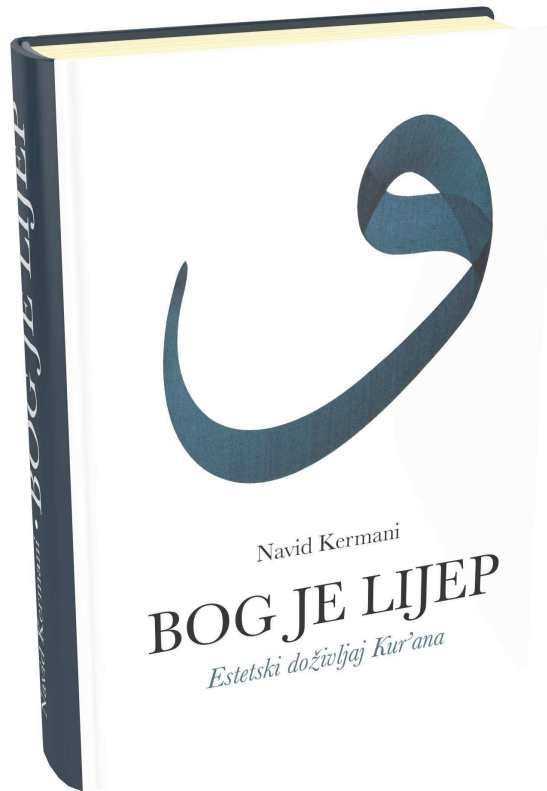

"Bog je lijep" - Magnum opus Navida Kermanija

Piše: Enes Karić

S osobitom radošću pišemo ovaj kratki pogovor obznanjujući našoj intelektualnoj javnosti da u izdanju El-Kalema, Izdavačkog centra Rijaset Islamske zajednice u BiH, iz štampe izlazi vrijedno i opsežno djelo *Bog je lijep: Estetski doživljaj Kur'ana* (*Gott ist schön: Das ästhetische Erleben des Koran*) njemačkog intelektualca, književnika, orijentaliste i publiciste Navida Kermanija.

Ovo Kermanijevo djelo na bosanski jezik preveo je dr. Sulejman Bosto, penzionirani profesor Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu. Prof. dr. Sulejman Bosto jedan je od najznačajnijih bosanskohercegovačkih filozofa, filozofskih pisaca i prevoditelja filozofskih djela s njemačkog jezika, do sada je prevodio, između ostalih, djela Georga W. F. Hegela, Hansa Georga Gadamera, Carla Friedricha von Weizsäckera, Jürgena Habermasa, Ericha Rathfeldera, Ottoa Pöggelera i mnoge druge.

Foto: Dr. Sulejman Bostić

Izlazak djela *Bog je lijep* u bosanskom prijevodu pomoći će našoj intelektualnoj javnosti da proširi i posvijesti svoja znanja o temeljnoj ulozi usmenog recitiranja Kur'ana, ili učenja Kur'ana (odnosno produciranja "usmenog Kur'ana") u mnogolikim tradicijama islamske vjere, kulture i civilizacije, te da se uvede u jednu opsežnu teoriju i praksu ne samo njegovanja, već i visokog štovanja ljepote ljudskoga glasa, koji milozvučno uči, čudoliko recitira i nebeskim simfonijama reproducira božansku Riječ Kur'ana.

Navid Kermani - pisac, naučnik, orijentalist, komentator savremenosti

Dakle, u rukama nam je djelo *Bog je lijep*. Ovaj događaj je sam po sebi prijatna, draga i lijepa prigoda da o autoru i ovoj knjizi zabilježimo ono najbitnije, ne ponavljajući ono što je sâm Kermani rekao na njezinim stranicama.

Navid Kermani je rođen 1967. u Siegen u Zapadnoj Njemačkoj. Porijeklom je od roditelja Iranaca, koji su se kao migranti nastanili u Njemačkoj sprva druge polovine 20. stoljeća. Nakon završene osnovne i srednje škole, Kermani je studirao filozofiju, orijentalne jezike u Bonnu i Kairu, te umjetnost i dramu u Kölnu. Još kao srednjoškolac objavljuje svoje radove u *Westfälische Rundschau*, a kasnije, od 1996. do 2000. godine bio je kolumnista u novinama *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. U njima, kao i u brojnim drugim novinama, kao što su: *Süddeutsche Zeitung*, *Die Zeit*, *Neue Zürcher Zeitung* i *Der Spiegel*, Kermani objavljuje članke, komentare, književne kritike, recenzije i prikaze knjiga, kao i osvrte, poglede, oglede i putopise. Na zapažen i njemačkoj javnosti prijemčiv način, Kermani je prihvaćen kao uveliko poštovan komentator svoje savremenosti i njezinih važnih znakova, kao i komentator najvažnijih djela u oblastima poput književnosti, umjetnosti, nauke i savremenih kretanja u najširem smislu, pa i onih političkih.

Veliki dio Kermanijeva novinskog, književnog, naučnog i publicističkog spisateljstva odnosi se na teme zajedničke ili vrlo bliske susretima, dodirima i trvenjima Istoka i Zapada. U tom smislu, Kermani je jedan od najkompetentnijih njemačkih intelektualaca čije se mišljenje respektira i rado konsultira.

Foto: Navid Kermani

Njemačka akademska javnost Kermaniju priznaje visoki status u književnosti, nauci, orijentalistici i društvenim teorijama. Sam sebe priznaje orijentalistom, iako se u svojim djelima o Kur'anu, islamu, islamskom istoku, odnosima islama, Evrope i Zapada njega može smatrati orijentalistom *sui generis*. Zapravo se može reći da je Kermani pomjerio granice i značenja toga što se može nazvati klasičnom evropskom orijentalistikom 19. i 20. stoljeća.

On ih je i prevazišao na način da se u njegovim djelima vidi dostojanstveno tretiranje islamskog istoka kroz najviše standarde izučavanja, kompariranja i sučeljavanja intelektualnih, književnih i vjerskih tokova islama. K tome, jednako temeljitim znanjima i upućenostima, Kermani se

posvjedočio kao kompetentan proučavatelj duhovnih izraza Evrope i Zapada. U tom smislu on je i okcidentalist *sui generis*.

To se posebno vidi u njegovim djelima o Kur'anu, islamu, Isusu Kristu, Kafki, Lessingu, 'Aṭṭāru, Naṣru Ḥāmidu Abū Zaydu i tako dalje.

Kermani je dobitnik nekoliko uglednih nagrada u Njemačkoj, koje se dodjeljuju za posebne zasluge u nauci, umjetnosti i književnosti. Među njegova najvažnija djela ubrajaju se: *Offenbarung als Kommunikation: Das Konzept "waḥy" in Naṣr Ḥāmid Abū-Zayds "Mafhūm an-naṣṣ"* (Objava kao komunikacija: Koncept "waḥya" u djelu "Mafhūm an-naṣṣ" Naṣra Ḥāmid Abū Zayda, 1996); *Gott ist schön: Das ästhetische Erleben des Koran (Bog je lijep: Estetski doživljaj Kur'ana*, 2000); *Nasr Hamid Abu Zaid: Ein Leben mit dem Islam (Nasr Hamid Abu Zaid: Život s islamom*, 1999); *Iran: Die Revolution der Kinder (Iran: Dječija revolucija*, 2000); *Dynamit des Geistes: Martyrium, Islam und Nihilismus (Dinamit duha: Mučeništvo, islam i nihilizam*, 2002); *Das Buch der von Neil Young Getöteten (Knjiga ubijenih Neila Younga*, 2002); *Schöner Neuer Orient: Berichte von Städten und Kriegen (Lijepi novi orijent: Izvještaji iz gradova i ratova*, 2003); *Toleranz: Drei Lesarten zu Lessings Märchen vom Ring im Jahre (Tolerancija: Tri čitanja Lessingove bajke o prstenu*, 2003, u koautorstvu s Angelikom Overath i Robertom Schindelom); *Vierzig Leben (Četrdeset života*, 2004); *Du sollst (Ti ho/ćeš*, 2005); *Der Schrecken Gottes: Attar, Hiob und die metaphysische Revolte (Božije zastrašivanje: Attar, Job i metafizička pobuna*, 2005); *Strategie der Eskalation: Der Nahe Osten und die Politik des Westens (Strategija eskalacije: Bliski istok i politika Zapada*, 2005); *Nach Europa (U Evropu*, 2006); *Ayda, Bär und Hase (Ayda, medvjed i zec*, 2006); *Kurzmitteilung (Kratko saopćenje*, 2007); *Wer ist Wir? Deutschland und seine Muslime (Ko smo mi? Njemačka i njezini muslimani*, 2009); *Ausnahmezustände: Reisen in eine beunruhigte Welt (Izvanredna stanja: Putovanje u problematičan svijet*, 2013); *Zwischen Koran und Kafka: West-östliche Erkundungen (Između Kur'ana i Kafke: Zapadno-istočna istraživanja*, 2014); *Ungläubiges Staunen: Über das Christentum (Nevjerovatno čuđenje: O kršćanstvu*, 2015); *Sozusagen Paris (Takorekuć Pariz*, 2016); *Einbruch der Wirklichkeit: Auf dem Flüchtlingstreck durch Europa (Nastup stvarnosti: Na izbjegličkom putu Evropom*, 2016); *Entlang den Gräben: Eine Reise durch das östliche Europa bis nach Isfahan (Uz rovove: Putovanje kroz istočnu Evropu do Isfahana*, 2018); *Morgen ist da: Reden (Jutro je tu: Govor*, 2019); *Jeder soll von da, wo er ist, einen Schritt näher kommen: Fragen nach Gott (Svako bi trebao doći korak bliže od mjesta gdje je: Pitanja o Bogu*, 2022).

O čemu nije ova Kermanijeva knjiga

Lakše će se ova Kermanijeva knjiga razumijevati i čitati ako se ukratko ukaže na to o čemu ona ne govori! Prvo, ova knjiga ne govori o Kur'anu, niti o njemu raspravlja kao o božanskom izvoru vjerozakona (*šarī'a; fiqh*), niti ona Kur'anu to poriče.

Drugo, ona ne govori o Kur'anu kao izvoru za izvođenje na moralu zasnovanih normativnih obligatnosti, niti je pregled učenih klasičnih rasprava o deriviranju moralnih normi iz Kur'ana u jedan, ili u mnoge, etičke sisteme islama koji zadaju smjerodavno ćudoređe muslimanskom ćovječanstvu. Istovremeno, ova Kermanijeva knjiga ne negira da Kur'an sadrži i tu vrstu inspiracije. Nadalje, ova knjiga ne govori o Kur'anu kao knjizi s ćijih se stranica izvodi, derivira i tumaći obredno zdanje islama (*'ibādāt*), iako na posredan naćin stavlja do znanja da je recitiranje Kur'ana najviši vrh bogoštovlja u islamu, najintenzivniji obred u islamu.

Jednako tako, pa i više, knjiga *Bog je lijep* ne tretira stranice Kur'ana kao izvor za formuliranje doktrina za potonje temeljne teološke škole islama, niti je ova knjiga neka vrsta višeg udžbenika koji upućuje na to kakve i koje teološke pravorijeke o Bogu islam traći od ćovjeka. Napokon, ova knjiga nije nikakav priručnik, niti brevijar o planovima Kur'ana: eshatološkom, metafizićkom, kosmološkom ili antropološkom, kao što nije ni pregled filozofskih inspiracija, koje su marljivo i stoljećima plijevljene iz redaka Kur'ana.

O ćemu jeste ova knjiga

Navid Kermani je ovu knjigu posvetio, reklo bi se, isključivo ćudu govorene rijeći Kur'ana, ćudu zvuka ućene rijeći Kur'ana, nedosežnom ćudu glasa koji živo, stalno, reklo bi se, vjećno pokreće i uvijek iznova obnavlja milozvućno oslovljavanje ćovjeka i ćovječanstva sadržano u ajetima ili "znakovima" Kur'ana na naćin najveće Tajne Kur'ana.

Iako je u epohi staroga vijeka arapsko pjesništvo ostvarilo preimućstvo svoga ne samo tematskog izraza i zadivne stilske organiziranosti nad svim drugim diskursima meću Arabljanima, objava Kur'ana (610–632) nadmašila ga je svojim snaćnim posvjedoćenjem "vezanog govora" – spojem zvuka, glasa, zvona, stila, ćvrstog stiska zvuka i znaćenja, utiska na slušatelje, ukratko, moći rijeći koja pokreće. Kur'an nad arabljanskim pjesništvom (*šir*) odnosi prevagu, ali Kur'an pjesništvo ne ukida, već ga nadilazi, nadmaša ga i tako ostavlja kao neku svoju sjenku. A da se i ne govori o trijumfu objavljenke Rijeći Kur'ana nad diskursom vraćanja (*kahāna*) i drugim magijskim posezanjima za jezikom plemenskih društava.

Na temelju djelā koja su napisali muslimani, kao i na temelju muslimanske "zapamćene povijesti" koja po/kazuje ulaćenje Kur'ana u povijest, Kermani objašnjava da je u samom poćetku Kur'an bio usmeni Kur'an, bio je boćanska revelacija koja se pamtila i ućila, to jest intenzivno recitirala. Ali, nikada Kur'an nije prestao biti usmeni proglas, nikada nije prestao biti iz ljudskih srdaca, ljudskih prsa i usta milozvućno recitirani Kur'an, iako je od samog poćetka bio i pomno zapisivan.

Kako objašnjava Kermani, ljepota učenja Kur'ana bila je, i ostala, njegovo glavno obilježje i ta se ljepota isticala u ljudskom glasu. To znači da čovjek treba primiti i dočekati ono božansko, Njegov govor, naprimjer, na lijep način!

Osim na Nebeskoj ploči (*Tabula Secreta*), Bog – Taj Vječni Govornik – spušta Svoju riječ objavljenim postupcima Muhammedu – Čovjeku, to jest čovječanstvu. I u toj objavljenjnoj Riječi Kur'ana, u njezinom zvuku, zvonu, glasu, šumu, huku, odjeku... nalazi se živo pohranjena ljepota (*ḥusn, ḡamāl*), slatkoća (*ḥalāwa*), ugoda (*ladḡat*) itd. Ovim milozvučje Kur'ana apsorbira ono muzičko, kao i samo čudo muzike, na način da ga preinačuje u pjevanje nebeskih sfera koje je spušteno među smrtne ljude.

Navid Kermani ovu knjigu piše za evropsku sveučilišnu javnost, i on plijevljenjem po evropskim teorijama umjetnosti i recepcijama pjesništva i književnosti, traži i uspješno nalazi opise one zakučaste Tajne umjetnosti, ili umjetničke Tajne, koja je u pjesničkoj riječi našla svoju kuću i postala jedno s njom. Kad god Kermani spominje potrage za Tajnom u umjetnosti, on se zapućuje otkrićima Immanuela Kanta, Friedricha W. J. Schellinga, Friedricha Schleiermachera, Thomasa Manna, Theodora Adorna..., i raskriva ono oslovljavanje Otuda koje su, ranije i na kongenijalan način, davni i drevni muslimanski autori raskrivali slušajući Riječ Kur'ana. Abū Bakr al-Bāqillānī, Abū Ḥāmid Muḥammad al-Ġazālī, 'Abdulqāhir al-Ġurġānī, Muḥammad Abū Zahra i još deseci klasičnih i savremenih muslimanskih komentatora našli su svoje zajedničke ili, pak, zasebne puteve prema stranicama ove Kermanijeve knjige, najčešće u vezi sa svojim recepcijama čuda izgovorene, recitirane i proučene Riječi Kur'ana.

U mahovima i navratima, jednom i u cijelom poglavlju, Kermani govori o čudu neoponašivosti Kur'ana (*i'ġāz al-qur'ān*), o nenadmašnosti spoja i sklada koji se vide u ritmu, zvuku, poretku, zvonu, zvuku i odjeku riječi i rečenica Kur'ana. Uzeta u cjelini, ova Kermanijeva knjiga je o doktrini zvanoj *i'ġāz al-qur'ān* najbolje napisano djelo na njemačkom jeziku.

Šest moćno napisanih poglavlja ove knjige snažno je, kao skladnu cjelinu, preporučuju za mnogolike vrste čitanja: hermeneutičke, filozofske, estetičke, književne, lingvističke, kulturalne. Nadajmo se da će ovo djelo i kod nas pobuditi veća zanimanja za izučavanje ljepote Kur'ana.

Napomena na kraju

I izdavač i redaktor napominju da autor ovu knjigu nije (na)pisao kao tradicionalni islamski alim, niti kao apologet ili, u najmanju ruku, kao muslimanski interpretator islamskih dogmi o božanstvenosti Kur'ana. Na mnogim stranicama, Kermanijeva razmatranja o estetskim

doživljajima Kur'ana odstupaju od pobožnog ophođenja s Kur'anom ili, pak, nisu posve u skladu s tradicionalnim pogledima i osjećanjima muslimanskih autora, niti su usklađena s tradicionalnim recepcijama uloge i mjesta Kur'ana u zdanju islamskog obredoslovlja i bogoštovlja.

Također, Kermani ima svoja viđenja samog fenomena Objave (*waḥy*), pa i objave Kur'ana. Izdavač El-Kalem i redaktor ove knjige sve ovo imaju u vidu, ovo spominju i ovo napominju, ali daleko smo od toga da bismo naše čitateljstvo cenzorski opominjali da poprijeko gledaju na bilo šta takvo u ovoj knjizi. Kad ovo kažemo, računamo na stasalost i intelektualnu zrelost publike kojoj se namjenjuje ova knjiga, na doraslo čitateljstvo koje će i samo znati kritički čitati ovo djelo bez našeg signaliziranja kako da to uradi u svakom pojedinom slučaju.

Naime, čitateljstvo će vidjeti da ova knjiga nije pisana kao opsežni katekizam islama o Kur'anu. Ovo voluminozno djelo nije strukturirano kao vjerska rasprava, niti kao vjerska apologija božanstvenosti Kur'ana, već kao rasprava u krilu nauke estetike, kao rasprava proizašla iz dugotrajnih trvenja i osporavanja unutar evropskih orijentalističkih tradicija o statusu Božije riječi u islamu.

Dakle, samo se po sebi razumije da knjiga *Bog je lijep* nije nabožna islamska rasprava o Kur'anu, već ona polazi s onih naučnih stanovišta, istočnih i zapadnih, koja je oslovio Kermani i njemu srodni autori u Evropi, tj. polazi sa stanovišta s kojih oni izlažu, obrazlažu i razjašnjavaju estetske čari Kur'ana, sve to, najčešće, u kontekstu višeslojne naučne komparativistike u Evropi danas.

Pristupajući prevođenju i izdavanju ove Kermanijeve knjige, i izdavač i redaktor imali su u vidu da služe misiji iluma, znanja, nauke i učenosti. Također, bili smo svjesni činjenice naših pripadanja islamu i muslimanskoj tradiciji, ali i našeg pripadanja Evropi i onom najboljem u njoj, koje poštuje doprinose islama i muslimana obrazovanju i učenosti kako našeg evropskog kontinenta tako i cijeloga svijeta.

Stoga su i izdavač i redaktor smatrali da se ovo djelo treba pojaviti i na bosanskom jeziku, jer u ovoj knjizi Kermani na nekoliko stotina stranica pokazuje kako je upravo veliku intelektualnu i naučnu energiju Evropa uložila u izučavanje Kur'ana, te kako je ona njime bila snažno i moćno fascinirana, čak i onda kada u Kur'an nije povjerovala na način kako u njega vjeruju muslimani.

(Preporod.info)